

Espoon jälkihuollon asiakkaiden elämäntilanteet
työntekijöiden kuvaamina

Inka Palojärvi ja Tina Stoor

Helsingin yliopisto

Sosiaalityö

Käytäntötutkimus I & II

10.3.2022

Sisällys

1. JOHDANTO	2
2. JÄLKIHUOLTO TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	2
3. AIEMPI TUTKIMUS SIOJITETTUINA OLLEIDEN NUORTEN ELÄMÄNTILANTEISTA.....	3
4. TUTKIMUKSEN TEOREETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	4
4.1 ASLI-tiedonkeruumalli	5
4.2 Sosiaalinen raportointi	6
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	6
5.1 Kyselylomake	7
5.2 Fokusryhmähaastattelu	8
6. TUTKIMUSEETTINEN POHDINTA.....	9
7. JÄLKIHOULLON ASIAKKAIDEN ELÄMÄNTILANTEET	10
7.1 Sukupuoli	10
7.2 Elämäntilanne	12
7.3 Asumisen muoto.....	13
7.4 Sosiaalinen verkosto	14
7.5 Lapset.....	16
7.6 Talous.....	17
7.7 Mielenterveys	18
7.8 Päihteet	19
7.9 Diagnoosit.....	21
7.10 Muut palvelut	22
8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	23
LÄHTEET	26
LIITTEET.....	28
Kyselylomake jälkihuollon asiakkaista	28
Kysely jälkihuollon asiakkaista – ohjeistus	30

1. JOHDANTO

Tässä käytäntötutkimuksessa selvitämme jälkihuollon piirissä olevien nuorten elämäntilanteita tiettyjen muuttujien osalta, jälkihuollon sosiaalityöntekijöiden tiedon ja näkemysten mukaan.

Käytäntötutkimus on toteutettu Espoon jälkihuollossa, jossa asiakkaina ovat 18–24-vuotiaat jälkihuolto-oikeutetut nuoret. Käytäntötutkimuksen puitteissa työyhteisön toiveena oli saada tietoa jälkihuollon omista asiakkaista mahdollisimman monipuolisesti, jotta jälkihuollossa pystyttäisiin paremmin tarjoamaan nuorille entistä paremmin sopivia palveluita ja tuen muotoja. Toiveena oli saada toimiva tiedonkeruun malli, jota työskentelyssä pystyttäisiin hyödyntämään myös jatkossa.

Käytäntötutkimuksemme on lähellä sosiaalisen raportoinnin viitekehystä. Sosiaalisen raportoinnin tarkoituksena on tuottaa käytännön tietoa sosiaalityöntekijöiden tietopohjan vahvistamiseksi ja se on yksi rakenteellisen sosiaalityön menetelmä (Toivanen 2015). Rakenteellinen sosiaalityö mainitaan muun muassa sosiaalihuoltolaissa (SHL 1301/2014), jonka seitsemännessä pykälässä todetaan; ”rakenteellisella sosiaalityöllä on huolehdittava sosiaalista hyvinvointia ja sosiaalisia ongelmia koskevan tiedon välittymisestä ja sosiaalihuollon asiantuntemuksen hyödyntämisestä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi”.

2. JÄLKIHUOLTO TUTKIMUKSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ

Käytäntötutkimus toteutettiin Espoon jälkihuollossa. Tutkimushetkellä Espoon jälkihuollossa oli asiakkaita noin 400, joista osa asuu muualla kuin Espoossa. Espoossa jälkihuolto on oma erillinen yksikkönsä, jonka työyhteisössä työskentelee johtava sosiaalityöntekijä, kuusi sosiaalityöntekijää ja viisi sosiaaliohjaajaa. Espoon jälkihuollossa jokaiselle nuorelle on nimetty oma sosiaalityöntekijä ja tämän lisäksi tarvittaessa sosiaaliohjaaja, jonka tehtävänä on tukea nuorta tiivimmin erilaisissa käytännön asioissa. Espoon jälkihuollossa tehdään suunnitelmallista sosiaalityötä ja -ohjausta. Työskentelyä ohjaa yksilöllinen jälkihuoltosuunnitelma, jonka laatimisesta sosiaalityöntekijä on vastuussa.

Lastensuojelulaki (2007/417) 75 § määrittelee jälkihuollon tarkoituksen ja sen, keille jälkihuolto-oikeus muodostuu. Jälkihuolto-oikeus syntyy joko huostaanoton tai avohuollon tukitoimena tapahtuneen, vähintään puoli vuotta kestäneen sijoituksen päättymisen jälkeen. Tämän lisäksi jälkihuoltoa voidaan järjestää nuorelle myös harkinnanvaraisesti, vaikka edellä olevat edellykset eivät olisi täyttyneet. Vuonna 2020 tulleen lakimuutoksen johdosta jälkihuollon ikäraja nostettiin

aiemmasta 21 ikävuodesta 25 ikävuoteen saakka. Lastensuojelulain (2007/417, 16 a §) mukaan jälkihuollon järjestämisestä vastaa se kunta, joka on vastannut myös nuoren sijaishuollon kustannuksista. Sekä syyt kunkin lapsen sijoitukseen että sijoitusten tarkoitus ja tavoitteet ovat erilaisia (Ristikari ym. 2018, 74). Valtakunnallista tietoa sijoitusten syistä ei ole tehty, mutta vuonna 2014 sosiaalityöntekijöille tehdyn kyselyn mukaan yleisiä taustatekijöitä olivat perheen sosioekonomiseen tilanteeseen ja ympäristöön, vanhempien vanhemmuuden toteuttamisen tapaan, kasvatustyyliin tai ongelmiin liittyvät tekijät ja toisaalta lapsen kehitykseen tai ongelmalliseen käyttäytymiseen liittyvät kysymykset sekä lasta koskevat institutionaaliset tekijät (Heino ym. 2016; tässä mt.).

Jälkihuollolla tarkoitetaan itsenäistyvän nuoren tukemista tavoitteellisesti, johdonmukaisesti ja pitkäkestoisesti (THL 2022). Tavoitteena on tukea nuoren itsenäistymistä ja vahvistaa omaa toimijuutta. THL määrittelee jälkihuollon tärkeäksi vaiheeksi nuoren elämässä, lastensuojelun toimien päättymisen jälkeen. Jälkihuoltoa on myös alettava suunnittelemaan hyvissä ajoin sijaishuollon aikana yhdessä nuoren verkoston kanssa. (Mt.) Lastensuojelulaissa (2007/417 76 §) todetaan, että kunnalla on velvollisuus laatia nuorelle tämän tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma, turvata nuorelle jälkihuollon aikana riittävä toimeentulo sekä järjestää asumisen olosuhteet sellaisiksi, etteivät ne ole esteenä nuoren kuntoutumiselle. THL (2022) mainitsee tämän lisäksi nuoren jälkihuollon aikaisiksi palveluiksi ja tukitoimiksi esimerkiksi psykososiaalisen tuen antamisen, avustamisen asunnon hankkimiseksi, taloudellisen tuen opiskeluun, asumiseen tai muihin itsenäistymiseen liittyviin menoihin sekä tuen elämän suunnittelussa ja opintoihin tai työelämään hakeutumisessa. Kaikki nuoren tarvitsemat palvelut ja tukitoimet kirjataan nuoren yksilökohtaiseen jälkihuoltosuunnitelmaan, joka siten ohjaa jälkihuollon työskentelyä kohti nuoren itsenäistymistä. (Mt.)

3. AIEMPI TUTKIMUS SJOITETTUINA OLLEIDEN NUORTEN ELÄMÄNTILANTEISTA

Sijoitettuina olevat tai sijoitettuina olleet lapset tai nuoret eivät luonnollisestikaan muodosta yhtä yhtenäistä ryhmää, mutta heidän elämäntilanteensa eroavat tietyiltä osin muiden lasten ja nuorten tilanteista. Esimerkiksi sijoitettuina olleiden lasten ja nuorten perhetaustat eroavat keskimäärin vanhempiensa kanssa asuneiden taustasta: eroja on esimerkiksi perheen sisäisissä suhteissa ja sosioekonomisessa asemassa. (Ikonen ym. 2017, 1-2.) Kohortti-97 -tutkimuksen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten perheissä esimerkiksi erilaiset perheenjäsenten väliset erimielisyydet ja jännitteet ovat yleisempiä kuin muissa perheissä (Ristikari ym. 2018, 79). Vuoden

2017 kouluterveyskyselyyn vastanneet sijoitettuna olevat lapset ja nuoret taas kertoivat muita nuoria useammin kokeneensa jonkin merkittävän elämänmuutoksen, kuten vanhempien eron, uusperheen muodostumisen, oman sairastumisen tai läheisen kuoleman viimeisen vuoden aikana. Sijoitettuna olevat nuoret kokevat muita nuoria useammin kiusaamista tai väkivaltaa, ja moni kertoi myös muita nuoria useammin kokevansa itsensä yksinäiseksi. (Ikonen ym. 2017, 2.) Myös ulkopuolisuuden ja osattomuuden kokemukset voivat ovat tavallisempia kuin muilla nuorilla (Pekkarinen 2018).

Kohortti-97 –tutkimuksen mukaan noin joka viidennellä nuorella on todettu mielenterveyden tai käyttäytymisen häiriön diagnoosi (Ristikari ym. 2018, 82). Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn (Ikonen ym. 2017, 2-3) mukaan sijoitettuna olevilla lapsilla ja nuorilla psyykkiset ongelmat ovat vanhempiensa kanssa asuvia nuoria selvästi yleisempiä: kyselyyn vastanneista sijoitettuna olevista nuorista esimerkiksi lähes kolmasosa kertoi kokevansa ahdistuneisuusoireita. Sijoitettuna olevilla nuorilla oli myös vanhempiensa kanssa asuvia nuoria useammin jokin lääkärin toteama pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma, ja sijoitettuna olevat nuoret kokivat yleisesti terveytensä selvästi huonommaksi (mt.).

Kohortti-97 -tutkimuksessa nostetaan esiin, että sijoitettuuina olleilla nuorilla on keskimääräistä enemmän haasteita koulumenestyksessä sekä enemmän esimerkiksi rikostuomioita kuin muilla nuorilla (Ristikari ym. 2018, 82–84). Sari Eriksson ja Riikka Karppinen (2016) ovat pro gradu -tutkielmassaan tutkineet Helsingin jälkihuollon asiakkaiden tilannetta hyvinvoinnin, sosiaalisen toimintakyvyn ja toimintatahtoisuuden käsitteen kautta. Tuloksista ilmenee, että sijoitettuuina olleiden nuorten koulutustaso jälkihuollon päättymishetkellä oli keskimääräisesti heikompi kuin muilla nuorilla – esimerkiksi peruskoulu oli jäänyt suorittamatta 8 %:lla tutkituista nuorista. Monilla nuorilla oli lisäksi haasteita arjen hallinnassa, terveydentilassa, päihteidenkäytössä ja osin myös sosiaalisissa suhteissa. (Mt.)

4. TUTKIMUKSEN TEORETTIS-METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

Käytäntötutkimuksen tarkoituksena on saada koottua tietoa Espoon jälkihuollon asiakkaista. Tieto siitä keitä jälkihuollon asiakkaat ovat, on tärkeä, jotta jälkihuollossa voitaisiin kehittää toimintoja ja palveluita oikeaan suuntaan asiakkaiden tarpeiden mukaisesti. Systemaattista tilastotiedon keruuta ei Espoon jälkihuollossa ole aiemmin tehty, joten tarve käytäntötutkimukselle on aidosti käytännöstä lähtevää. Espoon jälkihuollon asiakkaat koostuvat 18–25-vuotiaista nuorista, joiden

elämäntilanteet ja tarpeet ovat usein hyvinkin nopeasti muuttuvia ja säännöllisen tiedon kerääminen asiakaskunnan tarpeista on siten perusteltua. Tutkimuksen tavoitteena oli koostaa yleiskatsaus Espoon jälkihuollon asiakaskunnan elämäntilanteista hyödyntäen niin sanottua ASLI-mallia ja sosiaalisen raportoinnin viitekehystä.

4.1 ASLI-tiedonkeruumalli

ASLI- analyysi- ja seurantamallin tiedonkeruun menetelmä on kehitetty Helsingin pohjoisen alueen nuorten sosiaalityössä ja se perustuu sosiaalisen raportoinnin periaatteeseen. ASLI-mallin avulla on mahdollista kerätä tietoa jälkihuollon nuorten elämäntilanteista siinä määrin, kuin ne ovat sosiaalityöntekijöiden tiedossa, ja sen avulla on mahdollista kerätä tietoa esimerkiksi vuosittain tai puolivuositain. (Toivanen 2015.)

ASLI-malli rakentuu neljästä vaiheesta. Ensimmäisessä vaiheessa työntekijät kirjaavat strukturoidulle lomakkeelle koostetusti määrätietoja omista asiakkaistaan, sovittujen muuttujien mukaan. Tämän lisäksi työyhteisö voi jatkossa tietoa kerätessään halutessaan valita jonkin teeman, josta kerätään erityisesti tietoa, esimerkiksi avovastausten avulla. (Toivanen 2015, 11–12.) Mallin toisessa vaiheessa kerätty tieto koostetaan yhteen. Kolmannessa vaiheessa työyhteisö kokoontuu keskustelemaan kootuista tuloksista, jolloin tietoa on myös mahdollista syventää työyhteisön yhteisellä pohdinnalla. Neljännessä vaiheessa koostetaan raportti, jota on mahdollista hyödyntää niin työyhteisön sisäisessä toiminnassa kuin rakenteellisen sosiaalityön välineenä laajemminkin. (Mt., 12.) Jatkossa prosessi on mahdollista toistaa työyhteisön sisäisesti niin, että esimerkiksi esihenkilö toimii tulosten kokoajana.

Tässä tutkimuksessa kyselylomake muotoiltiin yhteistyössä työyhteisön kanssa. Työntekijät täyttivät kyselylomakkeelle kunkin osa-alueen määrälliset tiedot omien asiakkaidensa osalta. Kyselylomakkeeseen perustuvien alustavien tulosten perusteella käytiin työyhteisön jäsenten kanssa keskustelu, joka toteutettiin fokusryhmähaastatteluna. Tämä keskustelu nauhoitettiin ja sitä hyödynnettiin tutkimusta syventävänä aineistona.

4.2 Sosiaalinen raportointi

Sosiaalisen raportoinnin ymmärretään kuuluvan osaksi rakenteellisen sosiaalityön menetelmää. Rakenteellinen sosiaalityö on ilmiöiden havainnointia ja analysointia ja sen avulla on mahdollista tunnistaa uudenlaisia toimintatapoja ja -malleja, joilla vaikutetaan ihmisten hyvinvointiin. Rakenteellisen sosiaalityön yhtenä tärkeänä tavoitteena voidaan pitää sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyä. (STM 2022.) Sosiaalihuoltolain (2014/1301, 7 §) mukaan rakenteellinen sosiaalityö on erityisesti sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottamista asiakkaiden tarpeista ja tilastojen ja indikaattorien tuottamista sosiaalityön työn suunnittelun ja arvioinnin tueksi. Sosiaalinen raportointi toimii siis tiedon tuottamisen välineenä sosiaalityön kentältä.

Sosiaalisen raportoinnin lähtökohtana on, että on tärkeää pohtia mitä tietoa kerätään, keneltä tietoa kerätään, mikä tiedon keräämisen tavoite on ja kenelle tieto lopulta raportoidaan. Sosiaalisen raportoinnin tavoitteena voi olla esimerkiksi palvelujen kehittäminen omassa työyhteisössä tai palvelujen uudelleen kohdentaminen ja lisäresursointi. Tutkimuksessa saatu tieto raportoidaan takaisin työyhteisöön, jolloin tietoa voidaan välittää myös organisaatiossa ylemmille tasoille, aina poliittisiin päättäjiin saakka. (Hussi 2005, 23–25.) Auri Lyly (2016, 12) toteaa sosiaalisessa raportoinnissa olennaisinta olevan tiedon hyödyntämisen käytännön työssä. Sosiaalinen raportointi antaa mahdollisuuden havaita kehittämisen kohteita esimerkiksi työyhteisön toiminnoissa tai muihin asiakaspalveluihin liittyvissä prosesseissa. Käytäntötutkimusta, jossa sosiaalista raportointia on hyödynnetty, on tehty esimerkiksi Espoon aikuissosiaalityössä, jossa asiakkaiden voimavaroja ja riskitekijöitä analysoitiin palveluntarpeenarviointien pohjalta (Korhonen & Hepo-Oja 2017) sekä Lahden aikuissosiaalityössä, jossa aikuissosiaalityön palveluita käyttävistä asiakkaista kerättiin tilastotietoa suoraan Efficatietojärjestelmästä (Sisso 2014).

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuskysymyksemme ovat:

- 1) Millaisia Espoon jälkihuollon asiakkaiden elämäntilanteet ovat valittujen muuttujien perusteella?
- 2) Millaisia näkemyksiä jälkihuollon työntekijöillä on omasta asiakaskunnastaan valittuihin muuttujiin liittyen?

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen etsimme vastausta Espoon jälkihuollon työntekijöiden keräämän kyselyaineiston avulla. Toiseen tutkimuskysymykseen taas pyrimme vastaamaan työyhteisössä alustavien tulosten pohjalta käydyn fokusryhmähaastattelun avulla.

Tutkimusmenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysia.

5.1 Kyselylomake

Aineistonkeruun ensimmäinen vaihe oli strukturoidun kyselylomakkeen muodostaminen.

Kyselylomakkeen valikoituminen aineistonkeruun menetelmäksi esimerkiksi haastatteluiden sijaan liittyi ennen kaikkea työyhteisön tarpeeseen saada asiakaskunnastaan konkreettista, määrällistä tietoa. Lisäksi ASLI-mallin mukaisesti kyselylomaketta on mahdollista hyödyntää tiedonkeruussa työyhteisössä myös jatkossa.

Kyselylomakkeen osioista käytiin keskustelua jälkihuollon johtavan sosiaalityöntekijän kanssa, minkä lisäksi sitä käsiteltiin työyhteisön kesken sisäisessä tiimipalaverissa. Tämän lisäksi lomaketta kootessa tukeuduttiin aiempaan tutkimukseen jälkihuollon asiakkaina ja sijoitettuina olleista nuorista. Kyselylomakkeelle valikoitui tämän prosessin seurauksen 10 eri osa-aluetta, jotka liittyvät nuorten elämäntilanteisiin ja tiettyihin haasteisiin, joilla voi olla vaikutusta jälkihuollossa tehtävään työhön. Valitut osiot ovat sukupuoli, asumisen muoto, elämäntilanne, sosiaalinen verkosto, lapset, talous, mielenterveys, päihteet, diagnoosit ja muut palvelut. Kyselylomakkeen tarkka muoto on nähtävissä raportin liitteenä.

Kyselylomakeaineiston keruu toteutettiin siten, että työntekijät kävivät kukin läpi oman asiakaslistansa ja merkitsivät itselleen ylös tiedot kustakin nuoresta kaikkien kyselylomakkeen osioiden mukaan. Niiden nuorten kohdalla, joilla oli työntekijänä sekä sosiaalityöntekijä että sosiaaliohjaaja, sosiaaliohjaaja merkitsi tämän tiedot. Tämän jälkeen työntekijät merkitsivät lomakkeelle kuhunkin osioon asiakasmäärät. Toisin sanoen, esimerkiksi sukupuolen kohdalla työntekijä merkitsi omat asiakasmääränsä kohtiin “mies”, “nainen” ja “sukupuolivähemmistö”. Osassa kysymyksistä oli mahdollista myös valita useampi kohta kunkin nuoren kohdalla: esimerkiksi sosiaalista verkostoa koskevan osion alakohdista “yhteydessä omiin vanhempiin”, “parisuhteessa”, “vain viranomaisverkostoa”, “elämässä ainakin yski välittävä aikuinen” ja “kavereita on” oli kunkin nuoren kohdalla mahdollista valita useampi kuin yksi vaihto.

Kyselylomake toteutettiin sähköisessä muodossa Helsingin yliopiston e-lomakkeella.

Kyselylomakkeelle ei kerätty asiakkaiden henkilötietoja, eikä mitään sellaisia tietoja, joista jokin yksittäinen asiakas pystyttäisiin tunnistamaan.

Analyysivaiheessa tulokset siirrettiin Excel-ohjelmaan, jossa tuloksista laskettiin kunkin kysymyksen kohdalla olevat summat ja prosenttiosuudet. Kaikki prosenttiosuudet laskettiin suhteuttamalla luvut lukuun 400, joka oli sukupuoli-osion perusteella laskettu kaikkien asiakasnuorten määrä. Summien ja prosenttien perusteella tuotettiin kustakin osiosta kaaviot, jotka on liitetty osaksi tulosten esittelyä tulosluvussa.

5.2 Fokusryhmähaastattelu

Kyselylomakeaineiston keruun jälkeen järjestettiin fokusryhmähaastattelu Microsoft Teamsin välityksellä. Haastatteluun osallistui työyhteisöstä 7 henkilöä - sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaajia sekä johtava sosiaalityöntekijä. Keskustelu päätettiin pitää etäyhteyden kautta, sillä koronarajoitukset olisivat asettaneet omat haasteensa paikan päälle kokoontumiselle. Haastattelu nauhoitettiin Teamsissä, jotta keskusteluun olisi analyysivaiheessa helppo palata. Nauhoituksen lisäksi tehtiin myös muistiinpanoja. Nauhoitteesta ei tehty litterointia, sillä tarkoituksena oli käyttää keskustelua vain analyysin syventämisen tukena. Ennen fokusryhmäkeskustelua oli tuloksia jo siirretty Excel-ohjelmaan, ja siten saatu luotua tilastotietoa kyselylomakkeiden pohjalta. Keskustelun alussa työntekijöille esitettiin powerpoint-esitys alustavista, kyselylomakeaineiston pohjalta kootuista tuloksista. Tulokset olimme asettaneet kuvioiden muotoon, jotta tulosten hahmottaminen olisi mahdollisimman helppoa.

Lyhyen tulosten esittelyn jälkeen aloitettiin vapaamuotoinen keskustelu. Tutkijoiden roolina oli puheenvuorojen jakaminen sekä tarvittaessa lisäkysymysten esittäminen. Tutkijoina olimme miettineet valmiiksi mahdollisia tutkimuksen kannalta kiinnostavia kysymyksiä, joita voisimme tarvittaessa esittää, mikäli keskustelua ei muuten syntyisi. Päälimmäisten ajatusten ja kommenttien kuulemisen jälkeen keskustelua käytiin tulosten osalta kuvio kerrallaan, jotta jokaisesta aiheesta ehdittäisiin kuulla työntekijöiden ajatuksia. Tutkijoiden esittämien lisäkysymysten avulla keskustelua saatiin syvennettyä ja vietyä hyvin eteenpäin, jos alkoi näyttää siltä että ajatuksia täytyi hieman herätellä. Keskustelussa työntekijöillä oli myös mahdollisuus kertoa huomioitaan kyselylomakkeen täytöstä ja mahdollisista haasteista. Keskustelu oli aktiivista ja puheenvuoroja käytettiin paljon. Keskusteluun oli varattu aikaa vajaat kaksi tuntia, ja tämä aika ylittyikin hieman. Fokusryhmähaastattelussa nousi esiin hyvää pohdintaa asiakasnuorten elämäntilanteista, ja toisaalta myös ajatuksia siitä, mihin työskentelyssä olisi hyvä kiinnittää jatkossa enemmän huomiota.

6. TUTKIMUSEETTINEN POHDINTA

Noudatamme tutkimuksessa tietosuojalain (2018/1050) ja tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2019) mukaisia periaatteita. Tutkimus on suunniteltu ja toteutettu yhteistyössä valitun työyhteisön kanssa. Kaikilta osallistuvilta työntekijöiltä on pyydetty kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Suostumuslomakkeen osana olemme antaneet osallistujille tietoa tutkimuksesta, sen tarkoituksesta sekä tietojen käytöstä ja säilyttämisestä, sekä kirjallisesti että suullisesti, jotta voimme varmistua suostumuksen perustuvan vapaaehtoisuuteen ja riittävään tietoon. (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2021.) Yksittäisellä työntekijällä oli mahdollisuus halutessaan kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta tai perua suostumuksensa osallistumiseen (TENK 2019). Espoon kaupungin linjauksen ja työyhteisön omien toiveiden mukaisesti työyhteisö mainitaan nimeltä tutkimusraportissa.

Tutkimusaineisto on kerätty siten, ettei tutkijoilla ole pääsyä alkuperäisiin asiakastietoihin. Työntekijät ovat keränneet tiedot määrällisesti siten, etteivät yksittäiset asiakkaat ole tiedoista tunnistettavissa. Lisäksi fokusryhmähaastattelussa kerätty aineisto on esitelty tutkimusraportissa siten, ettei ulkopuolisten ole mahdollista tunnistaa yksittäisiä osallistujia. (Tietosuojalaki 1050/2018, 31 § & 35 §.)

Fokusryhmäkeskustelu järjestettiin Microsoft Teamsin välityksellä ja se nauhoitettiin. Nauhoitteesta ei tuotettu litterointia vaan tutkijat käyttivät sitä sellaisenaan analyysin tekemisen tukena. Kyselylomakeaineisto säilytettiin kurssin ajan tutkijoiden henkilökohtaisilla tietokoneilla suojatusti siten, ettei ulkopuolisilla ole siihen pääsyä. Käytäntötutkimuskurssin päätyttyä ja tutkimuksen valmistuttua tutkijat poistavat aineiston omilta tietokoneiltaan varmistaen, ettei aineistosta jää jälkiä laitteille. Siinä tapauksessa, että tutkijat haluavat hyödyntää aineistoa uudelleen jatkossa, esimerkiksi maisterintutkielmassa, tutkijat hakevat aineiston käyttämiseksi uuden tutkimusluvan. Tutkijoiden lisäksi tutkimusaineisto tulee myös Espoon jälkihuollon johtavan sosiaalityöntekijän käyttöön. Käytäntötutkimuskurssin lisäksi työyhteisö voi hyödyntää aineistoa myös jatkossa omassa työskentelyssään sekä rakenteellisen sosiaalityön välineenä.

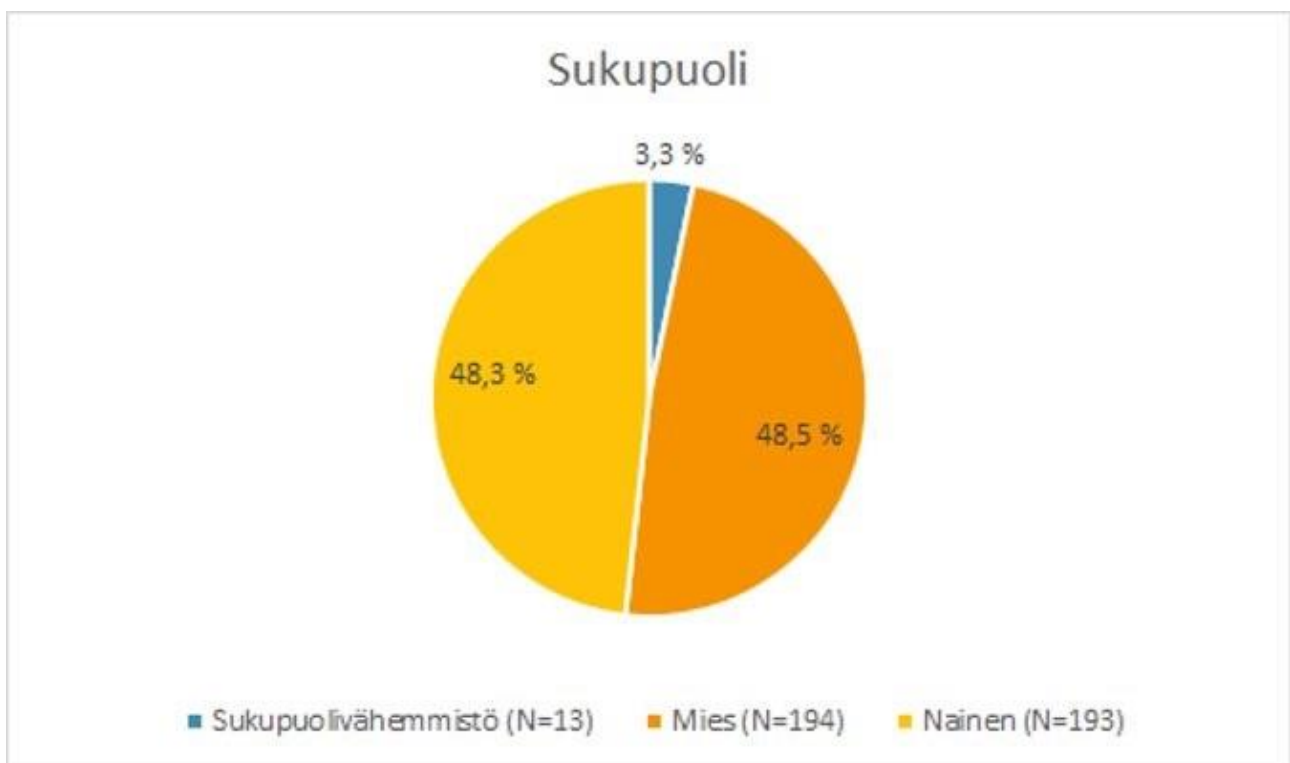
Kyselylomakkeen kysymysten muotoilussa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, ovatko ne objektiivisesti työntekijöiden tiedettävissä vai pikemminkin työntekijöiden tekemien omien tulkintojen varassa. Tämä on otettu huomioon tulosten analysoinnissa ja reflektoinnissa. Tulkintaan pohjautuvat kysymykset koskevat ennen kaikkea työntekijöiden arviota asiakkaiden eri palveluiden mahdollisesta tarpeesta.

Tuomme tässä tutkimuksessa esille erilaisia jälkihuollon piirissä olevien nuorten elämää kuormittavia tekijöitä, jotka ovat keskimääräisesti yleisempiä kuin muilla nuorilla. Esimerkiksi perhesuhteita, nuoren terveydentilaa ja sukupuolta koskevat kysymykset ovat hyvin sensitiivisiä. Näiden kysymysten tarkoituksena on tuoda näkyväksi asiakkaiden moninaisuutta sekä erilaisia mahdollisia haasteita ilman, että tarkoituksena on lokeroita tai leimata heitä. Yleisesti tutkimuksen toteutuksessa, tietojen käsittelyssä ja raportoinnissa on kiinnitetty erityistä huomiota siihen, että nuoriin liittyviä tietoja käsitellään sensitiivisesti ja kunnioittavasti.

7. JÄLKIHUOLLON ASIAKKAIDEN ELÄMÄNTILANTEET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksemme tulokset. Olemme rakentaneet luvun siten, että käymme järjestyksessä läpi kunkin kyselylomakkeen aihealueen siten, että analyysissä hyödynnetään sekä kyselylomakkeella kerättyä että ryhmähaastattelussa koostettua aineistoa. Tämän lisäksi peilaamme tuloksia muuhun tutkimukseen.

7.1 Sukupuoli

Jälkihuollon asiakkaiden naisten ja miesten välinen sukupuolijakauma näyttyy hyvin tasaisena, naisia on 48,3 %, miehiä 48,5 %. Sukupuolivähemmistöön työntekijät ovat laskeneet kuuluvaksi 3,3%. Sukupuolivähemmistöllä tarkoitetaan tässä esimerkiksi transsukupuolisuutta ja

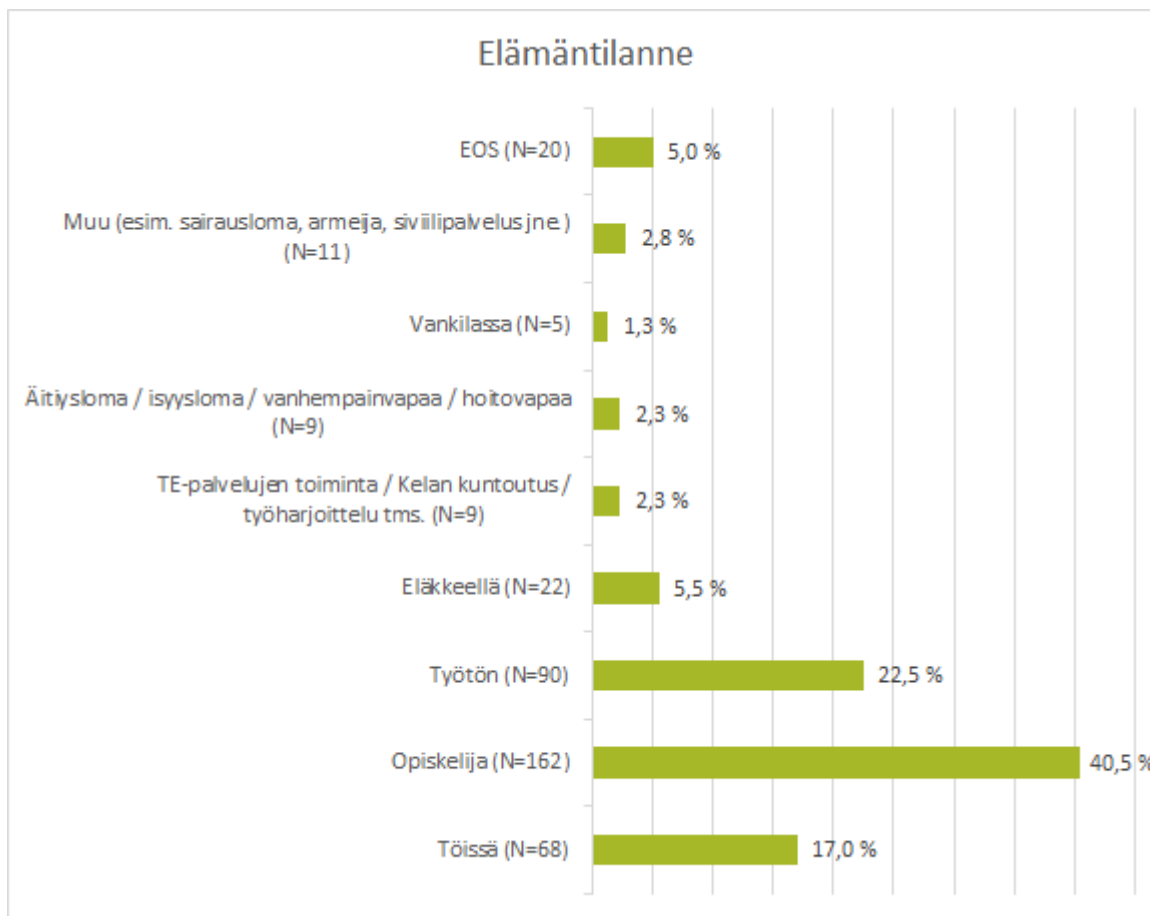
muunsukupuolisuutta, ja sen tarkoituksena on tuoda näkyväksi sukupuoli vähemmistöön kuuluvien nuorten olemassaolo jälkihuollossa. Tämä ei tarkoita, että kyseenalaistaisimme esimerkiksi transtaustaisten miesten ja naisten sukupuolen.

Suomessa väestötietojärjestelmässä sukupuolietieto käsittää vain juridisesti määrittävät nais- tai miesvaihtoehdot, eikä Suomessa vielä toistaiseksi ole käytössä valittavana esimerkiksi kolmatta juridista sukupuolta. Sukupuolen moninaisuudesta ja esimerkiksi sukupuoli vähemmistöön kuuluvien määrästä väestötasolla ei siten ole saatavilla virallista tilastotietoa. Siten myös tässä tutkimuksessa sukupuoli vähemmistön määrä käsittää vain työntekijöiden tiedossa olevien sukupuoli vähemmistöön kuuluvien asiakkaiden määrän, eikä luku siis välttämättä kerro todellista tilannetta.

Fokusryhmähaastattelussa työntekijät pohtivat kokemuksestaan siitä, että sukupuoli vähemmistöön kuuluvien määrä olisi lisääntynyt verrattuna esimerkiksi kymmenen vuoden takaiseen. Toisaalta keskustelussa pohditutti myös se, kokevatko nuoret luottamusta jälkihuollon työntekijöihin niin paljon, että haluavat tuoda esiin kuulumisensa sukupuoli vähemmistöön tai mahdollisia aiheeseen liittyviä pohdintoja. Yleisesti työntekijät toivat esiin, että heillä olisi tarve saada lisää osaamista ja tietoa sukupuoli vähemmistöistä, ja että tähän tulisi omassa työskentelyssä kiinnittää huomiota.

EU:n perusoikeusvirasto julkaisi keväällä 2020 kyselytutkimuksen, jossa selvitettiin seksuaali- ja sukupuoli vähemmistöjen kokemuksia syrjinnästä ja viharikoksista. Vastaajina oli 140 000 sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvaa ihmistä eri maista. Kyselyn mukaan esimerkiksi transihmisistä 23 % oli kokenut syrjintää sosiaali- ja terveydenhuollossa edeltäneen vuoden aikana. Erilaisia negatiivisia kokemuksia vastaajilla aiheuttivat esimerkiksi seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoleen liittyvien oletusten tekeminen, erityistarpeiden huomiotta jättäminen ja epäasiallinen kohtelu. (Oikeusministeriö 2021.) Hetero- ja cisnormatiivinen ajattelutapa voi aiheuttaa sukupuoli vähemmistöön kuuluvalle sosiaalista dysforiaa, jos hän ei tule nähdyksi omana itsenään ja häneen kohdistuu väärin sukupuolittamista (Seta 2022).

7.2 Elämäntilanne

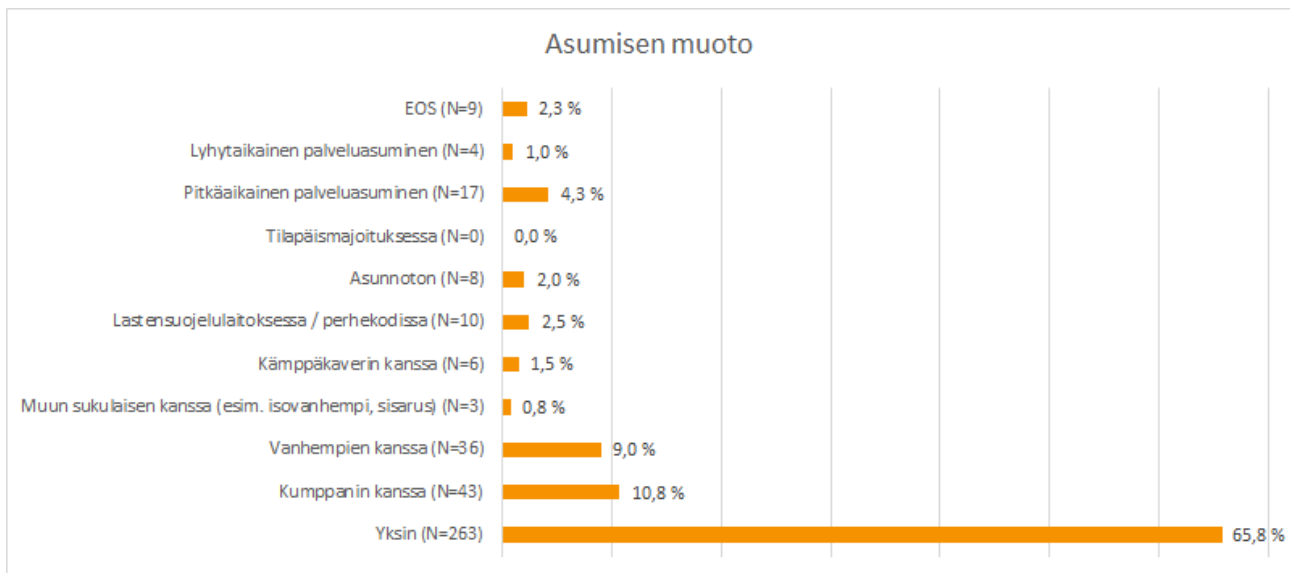

Elämäntilannetta kartoittavan kysymyksen kohdalla työntekijät valitsivat lomakkeeseen kunkin asiakkaansa kohdalta sen vaihtoehdon, joka kuvaa parhaiten asiakkaan pääasiallista elämäntilannetta. Kuten kuviosta nähdään, varsin odotetusti suuri osa nuorista, 40,5 %, oli lomakkeen täyttöhetkellä opiskelija. Kaksi seuraavaksi yleisintä vastausta ovat työtön (22,5 %) ja töissä (17,0 %). Eläkkeen piirissä nuorista on 5,5 % ja melkein yhtä suuren joukon kohdalla työntekijöillä ei ole tietoa nuoren tilanteesta (EOS 5,0 %). Loput vaihtoehdot keräsivät kukin selvästi vähemmän vastauksia: TE-palvelujen toiminta, Kelan kuntoutus tai muu vastaava toiminta 2,3 %, äitiys- tai isyysloma ja vanhempain- tai hoitovapaa 2,3 %, vankilassa 1,3 % ja muu (esim. sairausloma, armeija tai siviilipalvelus) 2,8 %.

Työntekijöiden haastattelussa nostettiin esiin, että opiskelijoina olevien nuorten tilanteet vaihtelevat, eikä opiskelu kaikilla ehkä ole täysipäiväistä tai -painoista. Aiemmasta tutkimuksesta tiedetään, että sijoitettuna olleilla nuorilla voi olla muita nuoria keskimäärin enemmän haasteita opinnoissaan (Ristikari ym. 2018, 82-84; Eriksson & Karppinen 2016). Keskustelussa pohdittiin myös, miksi kaikki työttömiksi lasketut nuoret eivät ole TE-palvelujen toiminnan piirissä. Tämän

arveltiin kuvastavan osaltaan TE-palveluiden haasteita, minkä lisäksi osansa voi olla myös nuorten omalla motivaatiolla. Lisäksi todettiin, että yksi jälkihuollon tavoitteista voisi olla pohtia sitä, miten työttömien nuorten määrää saataisiin vähennettyä.

7.3 Asumisen muoto

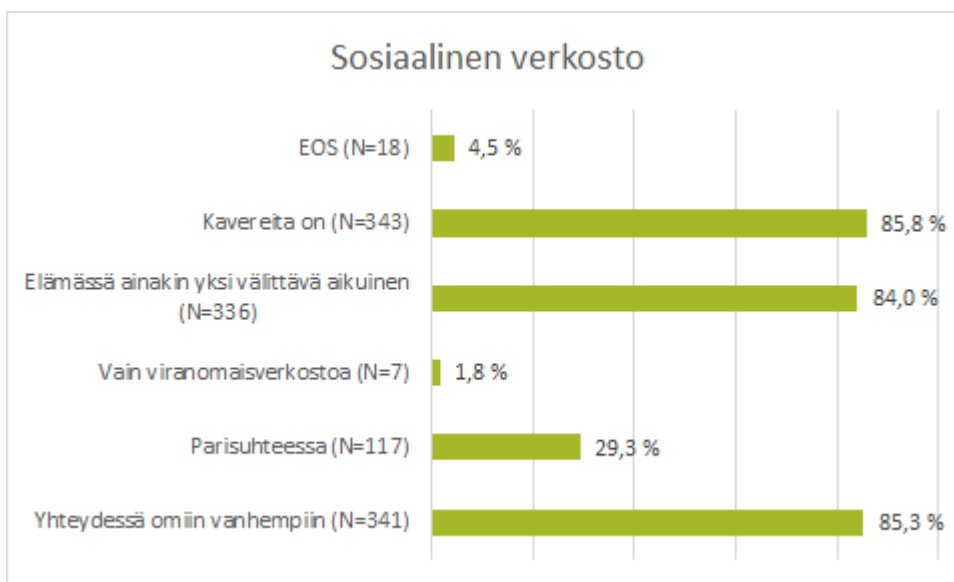

Asumisen muodon kohdalla selvästi yleisin asumismuoto on yksin asuminen, 65,8 %. Seuraavat kaksi yleisintä vastausvaihtoehtoa, kumppanin kanssa asuminen (10,8 %) ja vanhempien kanssa asuminen (9,0 %) ovat selvästi yksin asumista harvinaisempia. Kuten kuviosta nähdään, näiden lisäksi pitkäaikainen palveluasuminen (4,3 %), lastensuojelulaitos tai perhekoti (2,5 %), asunnottomuus (2,0 %), kämppekaverin kanssa asuminen (1,5 %), lyhytaikainen palveluasuminen (1,0 %) ja muun sukulaisen kanssa asuminen (0,8 %) koskevat kaikki vain muutamia nuoria. Tämän lisäksi kymmenisen nuoren (2,3 %) kohdalla työntekijät eivät tiedä, mikä nuoren asumistilanne on. Vastaushetkellä yksikään nuori ei asunut tilapäismajoituksessa.

Keskustelussa todettiin, että asunnottomien nuorten tilanteeseen olisi tärkeää kiinnittää huomiota ja tarkistaa, voitaisiinko näitä nuoria tukea entistä paremmin. Eräs työntekijöistä totesi, että asunnottomuuden taustalla voi olla myös nuoren haluttomuutta esimerkiksi tukiasumiseen liittyen. Lisäksi aiempien kokemusten perusteella pohdittiin, että asunnottomina olevilla nuorilla on usein esimerkiksi päihteidenkäyttöön liittyviä ongelmia, joiden vuoksi he eivät halua tukiasuntoa tai ovat menettäneet aiemman asuntonsa.

Keskustelussa myös sivuttiin yksin asumista suhteessa nuorten yksinäisyyden kokemuksiin. Kämpin kanssa asumiseen liittyen työntekijät totesivat, että sekä Kelan että tukiasumisen käytännöt ohjaavat yksin asumiseen. Useilla työntekijöillä oli myös kokemus siitä, että kämpin kanssa asuminen on usein johtanut nuorten välisiin riitoihin tai muihin haasteisiin, minkä vuoksi työntekijät eivät usein kannusta nuoria tähän vaihtoehtoon. Asumiseen liittyen keskusteltiin myös iän vaikutuksesta eli siitä, olisiko jatkossa mahdollista ja hyödyllistä eritellä vastauksia ikäluokittain.

7.4 Sosiaalinen verkosto

Aiemmasta tutkimuksesta tiedämme, että sijoitettuna olleiden nuorten perhesuhteissa saattaa olla tavallista enemmän jännitteitä (Ristikari ym. 2018, 79). Moni sijoitettuna ollut nuori kertoo myös kokevansa yksinäisyyttä (Ikonen ym. 2017, 2), ulkopuolisuutta tai osattomuutta (Pekkarinen 2018). Tutkimuksista tiedämme myös, että sekä hyvät kaverisuhteet että välittävien aikuisten läsnäolo ovat hyvin merkityksellisiä sijoitettuna olleiden nuorten hyvinvoinnille (esim. Paaso 2018).

Kyselylomakkeessa näitä teemoja lähestytään kysymyksillä kavereista, välittävistä aikuisista, parisuhteesta, viranomaisverkostosta ja yhteydestä omiin vanhempiin. Työntekijöiden mukaan valtaosalla nuorista on kavereita (85,8 %) ja/tai elämässään ainakin yksi välittävä aikuinen (84,0 %). Ainakin jonkinlaisessa yhteydessä omiin vanhempiinsa nuorista on 85,3 % ja parisuhteessa 29,3 %. Työntekijöiden mukaan 1,8 % nuorista ei ole elämässään kuin viranomaisverkostoa, ja 4,5 % kohdalla työntekijä ei osaa sanoa, millainen nuoren tilanne on.

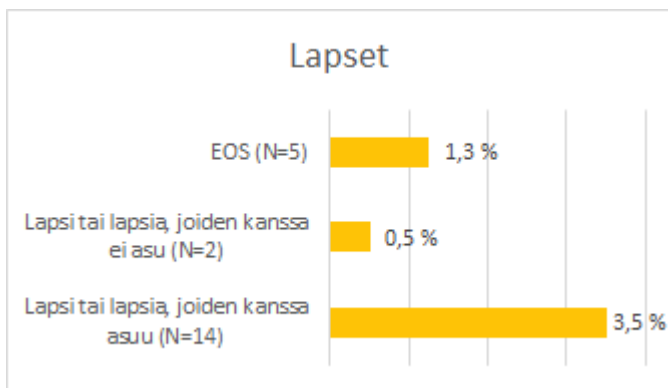
Ryhmähaastattelussa sosiaaliseen verkostoon liittyvät kysymykset herättivät paljon keskustelua. Keskustelussa todettiin, että lomakevastaukset eivät kerro mitään nuorten sosiaalisten suhteiden laadusta tai merkityksestä nuorelle itselleen. Esimerkiksi kavereiden määrä ei ole suhteessa nuoren esiin tuomiin yksinäisyyden kokemuksiin, tai sosiaalisen verkoston näennäinen kattavuus ei kerro vielä sitä, onko verkosto nuoren näkökulmasta riittävä. Moni nuori kertoo, että heillä on paljon kavereita, mutta vain vähän hyviä ystäviä. Osalla työntekijöistä onkin tapana kysyä, onko nuorella sellaisia ystäviä, joille tämä voi puhua syvällisemmin tai vaikeista asioista, mihin moni nuori on vastannut kieltävästi.

Keskustelijat totesivat, että myös kysymys välittävästä aikuisesta on vaikea. Esimerkiksi monella nuorella on jonkinlainen suhde omiin vanhempiinsa, mutta yhteydenpito voi olla hyvin vaihtelevaa. Toisilla yhteys vanhempaan voi tarkoittaa myös vanhemmasta huolehtimista, mikä on saanut miettimään jopa sitä, pitäisikö olla mahdollista rajoittaa yhteydenpitoa. Toisaalta todettiin, että vanhempi voi olla myös liian välittävä ja tukahduttava. Yksi keskustelijoista toi myös esiin huomion siitä, että ne nuoret, joiden vanhemmat ovat osallistuvia ja kiinnostuneita jo lastensuojelun aikana, pärjäävät paremmin kuin ne, joiden vanhemmat eivät osoita lainkaan kiinnostusta.

Niitä nuoria, joilla on elämässään vain viranomaisverkostoa, vaikuttaisi olevan vain vähän. Yksi työntekijöistä totesi, että näillä nuorilla on usein elämässään isoja haasteita, eikä heillä ole läheisiä tai esimerkiksi hoitokontakteja. Keskustelijat totesivat, että hyviltä vaikuttavista määristä huolimatta kavereiden ja välittävien aikuisten kohdalla lukujen tulisi olla 100 %. Edelleen todettiin, että näiden lukujen nostaminen voisi olla jälkihuoltotyön yksi tavoite, sillä kyse on merkityksellisistä, pitkälle elämään vaikuttavista tekijöistä.

Nuorten parisuhteisiin liittyen työntekijät kävivät keskustelua suhteiden merkityksestä, vaihtuvuudesta ja erojen yleisyydestä. Erojen ja kumppanien vaihtumisen ajateltiin osaltaan kuuluvan ikävaiheeseen, mutta toisaalta keskustelijat toivat esiin myös, että monilla nuorista on myös traumoja ja omasta perheestä tullut parisuhdemalli saattaa olla rikkonainen. Myös itsensä arvostaminen voi olla monelle vaikeaa, mikä voi vaikuttaa myös parisuhteessa. Keskustelijat pohtivat sitä, missä määrin työntekijän tulisi aktiivisesti ottaa puheeksi parisuhteisiin liittyviä kysymyksiä nuoren kanssa. Yksi työntekijöistä esitti myös ajatuksen siitä, olisiko joissain tilanteissa hyvä saada esimerkiksi avopuolisoita mukaan jälkihuollon tapaamisiin.

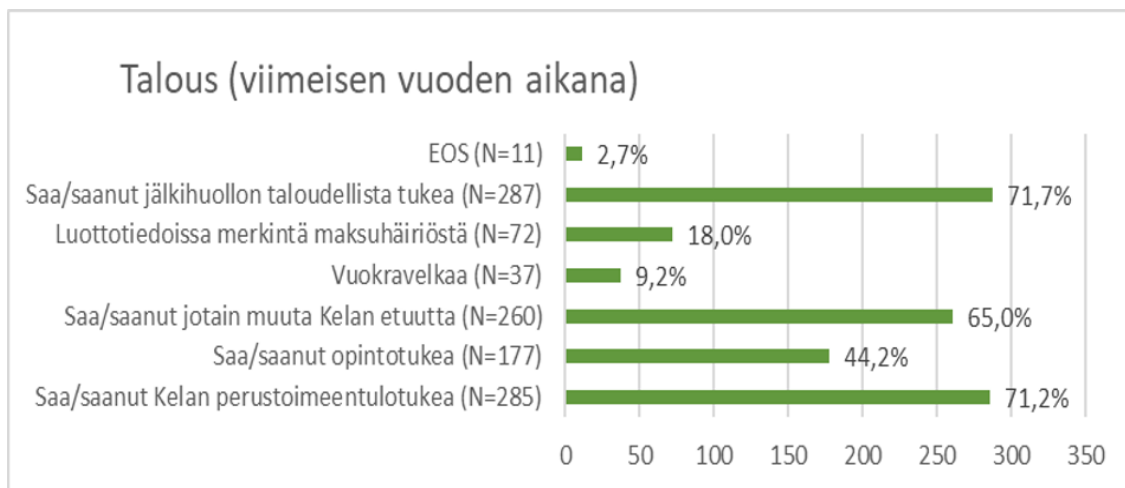
7.5 Lapset

Kyselyvastausten mukaan nuorista 3,5 %:lla on lapsia, joiden kanssa nuori asuu joko täyspäiväisesti tai osa-aikaisesti ja kahdella (0,5 %) nuorista on lapsia, jotka asuvat pääasiallisesti muualla kuin nuoren luona. Tämän lisäksi viiden nuoren eli 1,3 % kohdalla työntekijä ei ole varma tämän tilanteesta.

Ryhmäkeskustelussa työntekijät totesivat, että lasten määrä vaikuttaa jopa yllättävän alhaiselta, minkä todettiin toisaalta ehkä olevan aivan hyväkin asia. Yksi työntekijöistä kertoi omien asiakkaidensa lasten olleen pääasiassa suunnittelemattomia, mutta että nämä nuoret ovat pärjänneet tilanteessa kuitenkin ihan hyvin. Toisella työntekijällä taas useampi nuori oli viimeisen vuoden aikana kertonut raskaudenkeskeytyksestä. Keskustelussa todettiin, että nuorille on tärkeää puhua ehkäisystä ja tukea heitä sitä kautta miettimään, milloin lasten hankkiminen olisi omalla kohdalla ajankohtaista.

7.6 Talous

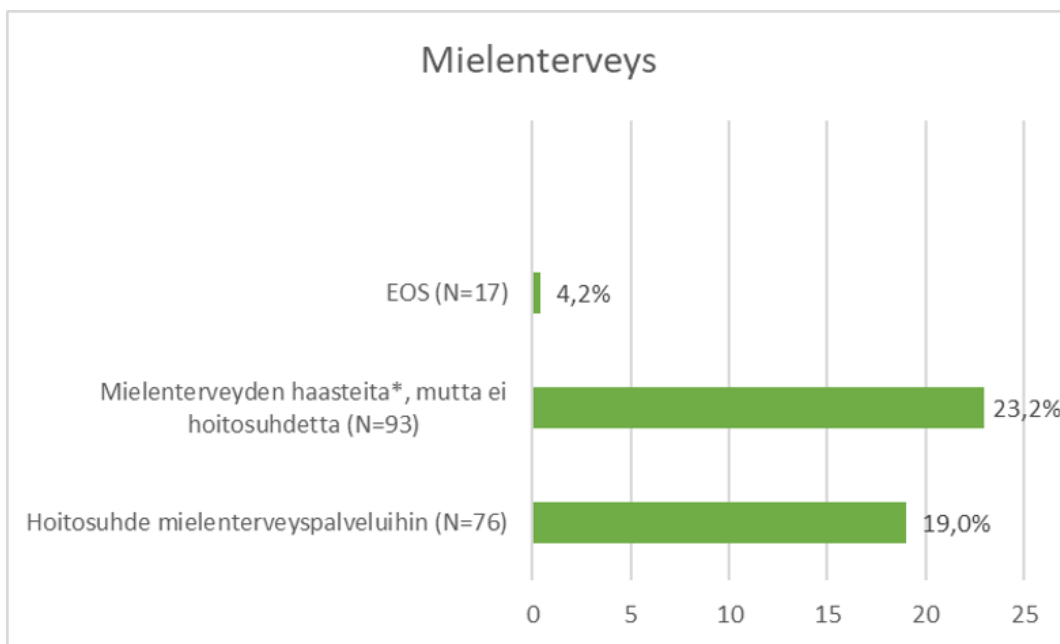
Kyselylomakkeen talousosiossa kysyttiin nuorten saamista etuuksista, vuokravelasta ja maksuhäiriömerkinnöistä. Huomattava osa, 71,2 % nuorista, oli saanut vuoden sisällä Kelan maksamaa perustoimeentulotukea. Vertailuksi, vuonna 2021 toimeentulotukea saaneita espoolaisia 18-24-vuotiaita nuoria oli 3780, ja jälkihuollon nuorten osuus tästä joukosta oli 7,54 %. Kelan perustoimeentulotuki on viimesijainen etuus, joka on tarkoitettu niille, jotka eivät tule toimeen ansiotuloillaan, muilla etuuksilla tai omilla tuloilla ja varoilla (Kela 2022). Opintotukea on saanut 44,2 % nuorista. Usein opintotuen lisäksi nuoret joutuvat hakemaan perustoimeentulotukea, eli tilastossa opintorahan ja toimeentulotuen saajat voivat osin olla samoja henkilöitä. Opintotuen tai toimeentulotuen lisäksi valtaosa (65,0 %) nuorista on myös saanut jotain muuta Kelan etuutta. Muutamien (2,7 %) nuorten kohdalla työntekijällä ei ollut mitään tietoa nuoren taloudellisesta tilanteesta.

Maksuhäiriömerkintä löytyy 18 %:lta nuorista, mikä on suhteellisen korkea luku. Asiakastiedon maksuhäiriötilaston mukaan vuoden 2020 lopussa kaikkia maksuhäiriömerkintäisiä alle 20-vuotiaita oli 1,2% ja 20-24-vuotiaita oli 8,3 % ikäluokastaan (Epressi 2022). Vuokravelkaa taas on 9,2 %:lla nuorista.

Jälkihuollon taloudellista tukea nuorista oli saanut 71,7 %. Jälkihuollon taloudellinen tuki kattaa sekä täydentävän että ehkäisevän toimeentulotuen, mutta myös itsenäistymisvarat. Täydentävä ja ehkäisevä toimeentulotuki on harkinnanvaraista tukea, joka myönnetään hakemuksesta ja aina yksilökohtaisin perusteluin. Itsenäistymisvarat taas ovat lastensuojelulain (2007/417) 77 §:ssä mainittuja nuoren henkilökohtaisia varoja, joita on mahdollisesti kertynyt sijoituksen aikana nuoren itsenäistymistä varten.

Fokusryhmäkeskustelussa kommentointia herätti eniten vuokratelkaisten nuorten määrä. Keskustelussa pohdittiin sitä, voisiko joskus olla mahdollista käyttää välitystiliä, esimerkiksi kun nuori vasta opettelee taloustaitoja. Harvalla nuorella on täysi-ikäistyessään taloudenhallinta täysin kunnossa, ja itsenäistymisen kynnyksellä nuoret tarvitsevat paljon tukea suunnitelmalliseen rahan käyttöön ja budjetointiin.

7.7 Mielenterveys

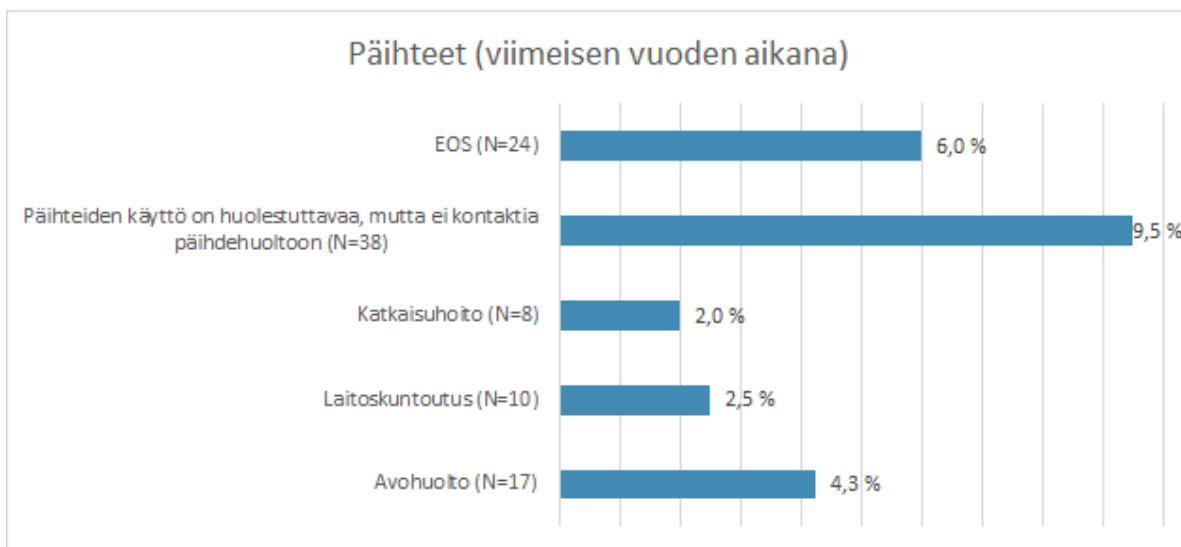
Kyselylomakkeen mukaan 19 %:lla nuorista oli kyselyn hetkellä hoitosuhde johonkin mielenterveyspalveluun. Lisäksi yli viidenneksellä (23,2 %) nuorista oli työntekijän näkemyksen mukaan haasteita mielenterveyden kanssa, mutta ei minkäänlaista hoitosuhdetta. 4,2 % kohdalla työntekijä ei ole osannut sanoa, mikä nuoren tilanne on.

Kohortti-97 -tutkimuksen mukaan koko väestöstä vuonna 1997 syntyneistä tytöistä 14,9 % sai psykiatrisen tai neurokehityksellisen diagnoosin 12–18-vuoden iässä, pojilla vastaava luku oli 8,8 %. Vertailukävuosien aikana tytöistä 5,1% ja pojista 3,2 % käytti psyykelaakkeita. (Ristikari ym. 2018.) Erikssonin ja Karppisen (2016, 117) pro gradu -tutkielmassa jälkihuollon asiakkaina olevista nuorista mielenterveyspalveluja oli käyttänyt 23 % mitä voi pitää suhteellisen pienenä lukuna, sillä diagnosoituja psyykkisiä sairauksia oli 38 %:lla nuorista.

Ryhmäkeskustelussa tuotiin esiin mielenterveys- ja päihdepalvelujen kontaktin katkeaminen siinä vaiheessa, kun nuoren olisi tarkoitus siirtyä nuortenpsykiatrialta aikuispsykiatrian puolelle. Nuorisopsykiatrian haasteiksi nostettiin esiin lääkäripalveluiden puute ja liian vähäiset kontaktit nuoren kanssa. Jälkihuoltoon koettiin valuvan nuorisopsykiatrian niukoista resursseista johtuen työtä, joka ei jälkihuoltoon kuuluisi.

Ryhmäkeskustelussa nousivat toisaalta esiin myös työntekijöiden tulkintaerot mielenterveyden haasteiden osalta. Tulkintaerot saattavat näkyä myös työntekijöiden eri koulutustaustojen kautta. Työntekijöillä voi olla myös erilaista osaamista liittyen esimerkiksi mielenterveysasioihin ja niiden tunnistamiseen. Tähän liittyen jälkihuoltoon siirtyviä asiakkaita on ollut myös mahdollista jakaa työntekijöiden oman osaamisen ja kiinnostuksen mukaan.

7.8 Päihteet

Kyselyn mukaan 9,5 % nuorista käyttää työntekijän arvion mukaan päihteitä huolestuttavalla tavalla, mutta nuorella ei kuitenkaan syystä tai toisesta ole kontaktia päihdehuoltoon. Viimeisen vuoden aikana päihdepalveluiden avohuollon palveluita on työntekijän tiedon mukaan käyttänyt 4,3% nuorista, laitoskuntoutuksessa ollut 2,5 % nuorista ja katkaisuhoidossa 2,0 % nuorista. 6 % kohdalla työntekijä ei osannut sanoa, mikä nuoren tilanne on.

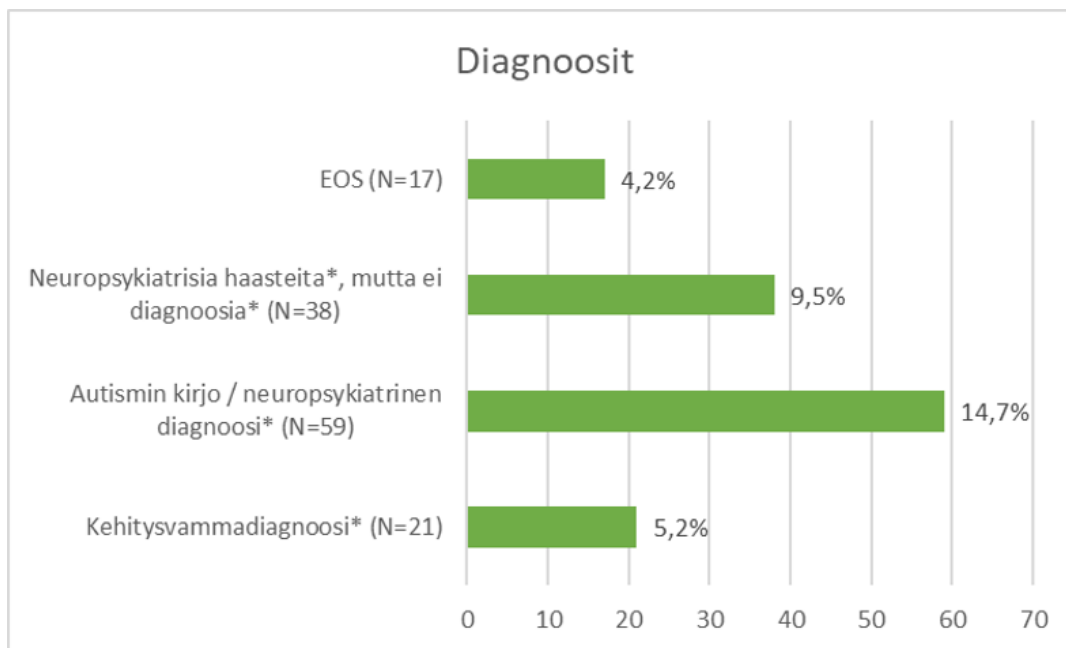
Esimerkiksi mielenterveyteen tai neuropsykiatriisiin oireisiin verrattuna päihteisiin liittyvät luvut ovat selvästi matalampia. Tähän saattaa olla osaltaan syynä se, kuten ryhmähaastattelussa todettiin, että nuori ei välttämättä halua puhua työntekijän kanssa päihteidenkäytöstään tai siitä, onko

päihteidenkäyttö huolestuttavaa. Keskustelussa todettiin, että esimerkiksi lastensuojelulaitoksissa päihteistä puhutaan paljon ja ne ovat rajoitusten ja negatiivisen palautteen kohde, mikä saattaa vaikuttaa puhumishalukkuuteen myöhemmin jälkihuollossa. Ryhmähaastattelussa työntekijät toivat esiin myös sen, että nuoret saattavat lääkittää päihteillä mielenterveysongelmia tai neuropsykiatrisia oireita. Nuori saattaa esimerkiksi kertoa lääkitsevänsä ADHD:ta tai masennusta päihteillä, mutta ei jostain syystä halua hakeutua terveydenhuollon palveluihin tai sinne ei ole ollut aikoja saatavilla. Eräs työntekijöistä muistutti, että päihteidenkäyttöön voi liittyä myös häpeää, mikä voi saada nuoren piilottelemaan asiaa.

Keskustelussa tuotiin esiin myös se, että kysymys päihteidenkäytön huolestuttavuudesta oli erityisen tulkinnanvarainen – eri työntekijät ovat saattaneet tulkita eri tavoin kysymyksen siitä, milloin päihteidenkäytön voidaan katsoa olevan ongelmallista. Työntekijät arvioivat, että osa jälkihuollon lopettaneista tai ns. kadoksissa olevista ovat niitä, joilla on jonkinlaisia ongelmia päihteidenkäytön kanssa. Tämä voi osaltaan selittää myös suhteellisen isoa lukua “EOS”-kohdassa eli niitä nuoria, joiden tilanteesta työntekijät eivät ole varmoja. Keskustelussa tuotiin myös esiin, että iällä on paljon vaikutusta siihen, kuinka halukkaita nuoret ovat hakeutumaan päihdepalveluihin – erään työntekijän kokemuksen mukaan päihdehuoltoon hakeutuvat ovat yleensä yli 20-vuotiaita. Tämän lisäksi todettiin, että eri päihdepalveluita käyttäneet nuoret ovat usein olleet samoja henkilöitä.

Havaintomme nuorten päihteidenkäyttöön liittyvistä kysymyksistä ovat osittain linjassa aiemman tutkimuksen kanssa. Esimerkiksi Helsingissä koostetun tutkielman mukaan sijoitettuina olleista nuorista neljännes käytti päihteitä säännöllisesti tai päivittäin, mutta selvästi pienempi osuus, 13 %, oli käyttänyt päihdepalveluita (Eriksson & Karppinen 2016, 124). Voidaan pohtia, onko näiden lukujen erojen taustalla haasteita päihteisiin liittyvien ongelmien tunnistamisessa jälkihuollossa vai johtuuko palveluiden vähäinen käyttö ehkä myös siitä, etteivät nuoret saa riittäviä päihdepalveluita vaikka niitä haluaisivatkin (mt.) Lisäksi on hyvä huomata, että epäsuhta Helsingin ja Espoon jälkihuollon luvuissa voi liittyä paitsi kaupunkien välisiin mahdollisiin eroihin, myös esimerkiksi aineiston keräämisen tapaan.

7.9 Diagnoosit

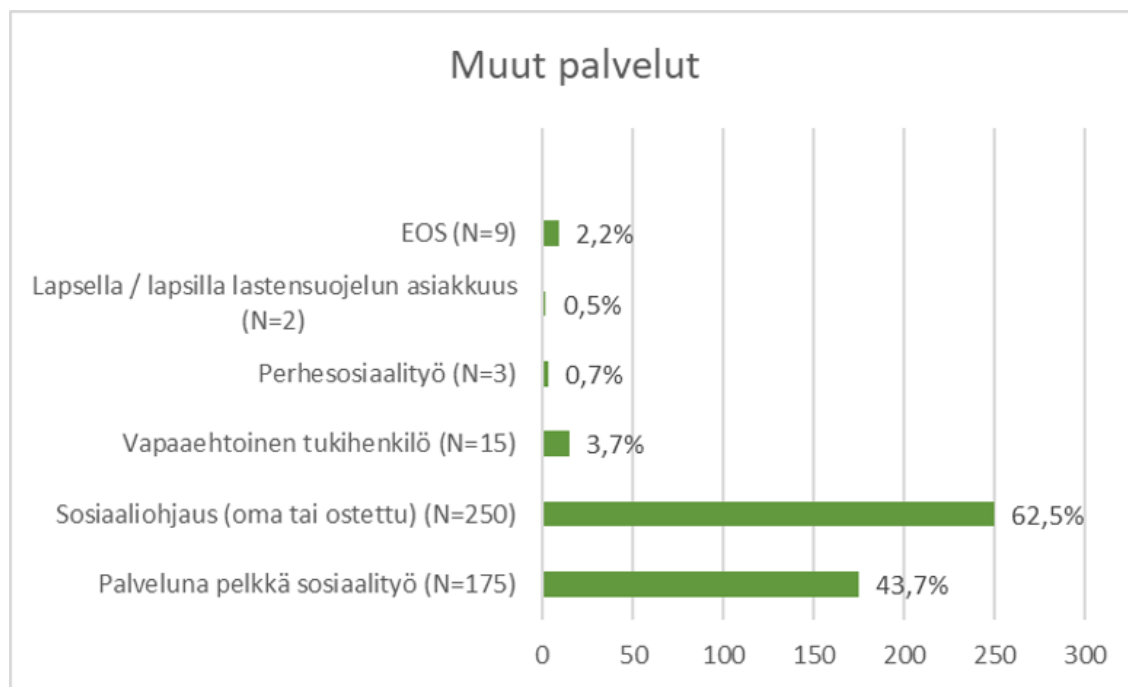
Työntekijöiden näkemysten mukaan neuropsykiatrisia haasteita on 9,5 %:lla nuorista, joilla ei kuitenkaan ole varsinaista diagnoosia. Autismikirjon tai neuropsykiatrinen diagnoosi löytyy 14,7 % nuorista. Kehitysvammadiagnoosi on reilulla parillakymmenellä (5,2 %) nuorella. 4,2 % kohdalla työntekijä ei ole osannut sanoa, mikä nuoren tilanne on.

Ryhmäkeskustelussa nousi esiin työntekijöiden kokemus siitä, että kehitysvammadiagnoosin omaavia nuoria olisi tullut viime vuosina yhä enemmän jälkihuoltoon. Keskustelijoiden näkemyksenä oli, että haasteena monien nuorten kohdalla on se, että diagnooseja haetaan liian myöhään, vasta nuoren lähestyessä täysi-ikää. Työntekijöiden mukaan on myös nähtävissä se, ettei diagnoosia aina haluta, vaikka sen voisi saada – diagnoosi esimerkiksi autismikirjosta tai kehitysvammasta voi tuntua niin leimaavalta, että pelko tai häpeä saattaa estää hakeutumasta tutkimuksiin tai ottamaan diagnoosia vastaan. Nuoret joilla on omia erityistarpeita, haastavat myös työntekijöiden ammatillista osaamista ja ymmärrystä esimerkiksi neuropsykiatrisista haasteista. Jälkihuollossa työntekijöillä on ollut mahdollisuus osallistua ns. nepsy-koulutuksiin, joiden myötä työntekijät ovat saaneet lisää osaamista neuropsykiatrisista erityispiirteistä ja haasteista. Työntekijät tunnistavatkin hyvin, miten esimerkiksi päihteet ja syrjäytymisriski voivat liittyä näihin haasteisiin.

Kohortti-97 -tutkimuksessa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista yli kolmanneksella esiintyi fyysistä tai neurologista sairautta tai sen epäilyä. Tyypillisesti lapsuus- tai nuoruusiässä alkavia

käytös- ja tunnehäiriöitä todettiin 9,2 %:lla. Verrattuna aiempaan vuonna 1987 syntyneiden kohorttiin, on psykiatrisen tai neurokehityksellisen diagnoosin saaminen lisääntynyt 1997 syntyneillä tytöillä 1,6 kertaa ja pojilla 1,5 kertaa suuremmaksi. (Ristikari ym. 2018.) Nykyisen tiedon mukaan taas esimerkiksi ADHD:n esiintyvyys 18–44-vuotiaiden ikäluokassa on 3,4 % (Duodecim 2022).

7.10 Muut palvelut

Kuten kuviosta nähdään, varsin moni jälkihuollon nuori, 62,5 %, saa sosiaaliohjauksen tukea. Sosiaaliohjauksesta tehdään Espoon jälkihuollossa aina yksilöllinen päätös nuorelle, jos koetaan nuoren tarvitsevan tiiviimpää tukea erilaisiin käytännön asioihin. Espoon jälkihuolto tuottaa itse sosiaaliohjausta, mutta joskus nuorelle ostetaan sosiaaliohjausta ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Nuorilla, jotka eivät ole tiiviin tuen tarpeessa, on Espoon jälkihuollossa usein pelkkä sosiaalityö. Lomakeaineiston mukaan pelkästään sosiaalityön asiakkuudessa on hieman vajaa puolet nuorista, 43,7 %. Tällöin nuori on usein vakaammassa elämäntilanteessa, jossa hän esimerkiksi opiskelee tai käy töissä, eikä tarvitse niin paljon tukea jälkihuollosta käytännön asioihin. Vapaaehtoinen tukihenkilö on huomattavasti harvemmassa nuorella (3,7 %). Lisäksi pienen joukon kohdalla (2,2 %) työntekijä ei ole tiennyt, mikä nuoren tilanne on näiden palveluiden osalta.

Lastensuojelun ja perhesosiaalityön asiakkuuksien osalta määrät on laskettu tässä osiossa koko jälkihuollon asiakasmäärästä (400), jolloin on saatu perhesosiaalityön osalta luvuksi 0,7 % ja lastensuojelunasiakkuuden osalta 0,5 %. Jos määrä suhteutetaan niihin nuoriin, joilla on työntekijöiden tiedon mukaan lapsi tai lapsia (16 henkilöä), saadaan perhesosiaalityön osuudeksi 18,7 % ja lastensuojelun asiakkuuden osalta 12,5 %.

On hyvä huomata, että tässä osiossa sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön palveluiden osalta yhteenlaskettu asiakasmäärä (425) ylittää jälkihuollossa asiakkaina olevien määrän (noin 400). Asiasta käytiin keskustelua fokusryhmässä, ja todennäköisesti osa työntekijöistä on laskenut epähuomioissa joidenkin nuorten osalta määrät molempiin osioihin, vaikka ohjeena oli laskea näissä tilanteissa nuori vain jompaankumpaan. Tämä laskuvirhe ei kuitenkaan olennaisesti muuta tuloksia sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palveluiden käyttäjien määristä.

8. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Käytäntötutkimuksemme tavoitteena oli tuottaa tietoa, jota voitaisiin käyttää Espoon ja mahdollisesti laajemminkin jälkihuollon palveluiden kehittämisessä. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että jälkihuollon palveluiden käytäntöjä voitaisiin parantaa esimerkiksi palveluita jalkauttamalla, monialaisella yhteistyöllä nuoren asioissa sekä kiinnittämällä huomiota jälkihuollon työntekijöiden vuorovaikutustaitoihin, jotta nämä voivat motivoida nuorta mukaan yhteiseen työskentelyyn (Eriksson & Karppinen 2016). Tässä tutkimuksessa tuotettuja tuloksia voidaan käyttää syventämään ymmärrystä siitä, millaiset asiat nousevat työskentelyyn jälkihuolto-oikeutettujen nuorten kanssa ja mihin teemoihin palveluissa olisi ehkä syytä kiinnittää entistä enemmän huomiota. Tuloksista nousevat esiin esimerkiksi jälkihuollon asiakkaina olevien nuorten mielenterveyden haasteet sekä neuropsykiatristen diagnoosien ja haasteiden kohtuullisen suuri määrä. Työntekijöiden näkemysten mukaan mielenterveydellisiä haasteita myös näkyy monella, jotka ovat kuitenkin ilman diagnoosia eivätkä mahdollisesti minkään mielenterveyspalveluiden piirissä. Myös päihteidenkäyttö ja mielenterveyden haasteet voivat liittyä yhteen, jolloin haasteeksi voi nousta silloin se, mistä palvelusta nuori saa ensisijaisesti tukea. Mielenterveyteen liittyvissä tutkimuksissa ja diagnoosien tekemisissä ehtona usein on se, että nuorella on oltava riittävän pitkä jakso päihteettömyyttä takana. (Päihdelinkki 2022.)

Tämä tutkimus antaa yleiskatsauksen Espoon jälkihuollon asiakaskunnasta. Työntekijät keräsivät asiakkaistaan tietoja sähköiselle kyselylomakkeella siinä määrin, mitä tietoja heillä oli nuorista

käytettävissä. Osassa kysymyksistä oli enemmän tilaa työntekijöiden itsenäiselle tulkinnalle, mikä heijastuu myös tuloksiin. Jälkihuollossa on myös asiakkaita, joita on vaikea tavoittaa ja jotka eivät käytä jälkihuollon palveluita. Osa asiakkaista on niin sanotusti kateissa, eikä heidän tilanteestaan ole välttämättä tuoretta tietoa. Koska jälkihuolto on vapaaehtoista nuorille, ei nuoria voida myöskään velvoittaa säännölliseen yhteydenpitoon tai tapaamisiin, ja jälkihuollon suunnittelu ja toteutuminen lähtee nuoren omista tarpeista ja motivaatiosta. On myös hyvä tiedostaa, että osa työntekijöistä oli tutkimushetkellä suhteellisen uusia, eivätkä he näin ollen ole ehkä vielä ehtineet tutustua kunnolla kaikkiin asiakasnuoriinsa.

Kerätyt tiedot kertovat paljon siitä, millaisissa elämäntilanteissa jälkihuollon asiakkaina olevat nuoret ovat. Kuten ryhmäkeskustelussakin kuitenkin todettiin, palveluiden kehittämisen ja jälkihuollon työskentelyn näkökulmasta voi olla hedelmällistä pohtia myös sitä, miltä näiden lukujen *tulisi* näyttää tai miten ne voisivat ohjata jälkihuollossa tehtävää työskentelyä. Tällaisia kysymyksiä liittyy esimerkiksi sosiaalisen verkoston kattavuuteen ja asunnottomuuteen. Toisaalta joihinkin kysymyksiin ei ehkä ole mahdollista vaikuttaa suoraan, kuten mielenterveyspalveluiden saatavuuteen, mutta voidaan miettiä, voisiko niihinkin liittyen esimerkiksi tehdä vaikuttamistyötä. Palveluiden näkökulmasta on myös kiinnostavaa tarkastella sitä, miten eri haasteiden esiintyvyyttä nuorilla näkyy eri palveluiden käytössä.

Jatkossa Espoon jälkihuollossa on mahdollista jatkokehittää kyselylomaketta keskittymällä tiettyihin teemoihin ja keräämällä tietoja säännöllisesti esimerkiksi puolivuositain. Säännöllisen tiedon kerääminen on perusteltua, jotta tiedetään, millaisia ilmiöitä tai tarpeita asiakaskunnasta nousee esiin missäkin ajassa. Työyhteisössä on käyty myös keskustelua siitä, että lomaketta voitaisiin käyttää alku- ja loppukartoituksessa nuoren tullessa jälkihuoltoon ja jälkihuollon päättyessä. Tällöin kysymykset voitaisiin käydä läpi yhdessä nuoren kanssa, mikä antaisi tiedoille lisää luotettavuutta. Tämän tyyppistä tiedonkeruuta on Espoon jälkihuollossa toteutettu myös aiemmin loppukartoituksen kohdalla, mutta tuolloin ongelmana oli, että tietoja ei ehditty hyödyntää. Jatkoon kannalta tärkeää onkin miettiä, millainen tietojen keruu on realistista ja mielekästä sekä työntekijöiden ajankäytön kannalta että tietojen jatkokäyttöä ajatellen.

Tutkimusongelman rajaamisen ja käytössä olevan ajan ja resurssien vuoksi olemme tässä tutkimuksessa joutuneet jättämään tarkastelun ulkopuolelle useita kiinnostavia kysymyksiä. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että esimerkiksi erilaiset opiskeluun liittyvät haasteet, kiusaamis- tai väkivallan kokemukset, rikostuomiot ja rangaistusmääräykset, erilaiset sairaudet, nuorten perhesuhteissa tapahtuneet muutokset sekä merkittävät elämänmuutokset kuten vanhempien

ero tai läheisen kuolema voivat olla tärkeitä nuoren elämään vaikuttavia tekijöitä (Ikonen ym. 2017; Ristikari ym. 2018). Tämän lisäksi esimerkiksi vammaisuus tai etninen tausta voisivat olla tekijöitä, jotka vaikuttavat nuoren elämässä merkityksellisesti. Jotkin näistä kysymyksistä voisivat olla kiinnostavia mahdollisen jatkotutkimuksen kannalta. Toisaalta myös tietosuoja estää tiettyjen tietojen, kuten etnisen alkuperän tai tiettyjen terveystietojen keräämisen (Tietosuojavaltuutetun toimisto 2022).

Tässä tutkimuksessa olemme tuoneet esille, miten jälkihuollon piirissä olevilla nuorilla voi olla elämässään usein muita nuoria enemmän erilaisia kuormittavia tekijöitä. On kuitenkin tärkeää muistaa, etteivät nämä tulokset yksiselitteisesti kerro mitään yhdenkään yksittäisen nuoren tilanteesta. Sijoitettuna olevat ja olleet lapset ja nuoret ovat moninainen joukko lapsia ja nuoria, joiden elämäntilanteet vaihtelevat. Sosiaalityön ja palveluiden näkökulmasta on tärkeää tunnistaa nuorten elämää kuormittavia ja haavoittavia tekijöitä, mutta on myös hyvä muistaa, että moni sijoitettuna oleva lapsi ja nuori on tyytyväinen elämäänsä (Ikonen ym. 2017, 2).

LÄHTEET

- Duodecim (2022) ADHD- aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö. Suomalaisen Lääkäriseuran Duodecimin, Suomen Lastenneurologisen yhdistys ry:n, Suomen Lastenpsykiatriyhdistyksen ja Suomen Nuorisopsykiatrisen yhdistyksen asettama työryhmä. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim, 2019. <https://www.kaypahoito.fi/xmedia/hoi/hoi50061.pdf>
- Epressi (2022) Maksuhäiriötilastot 2020. <https://www.epressi.com/tiedotteet/talous/datakatsaus-maksuhairiotilastot-2020.html> noudettu 3.3.2022
- Eriksson, Sari & Karppinen, Sari (2016) Kvantitatiivinen tutkimus Helsingin jälkihuolto nuorten toimintatahtoisuudesta ja palvelujen käytöstä asiaskasiakirjojen valossa vuosina 2013-15. Pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos.
- Heino, Tarja; Hyry, Sylvia; Ikäheimo, Salla; Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Hepo-Oja, Elisa & Korhonen, Veera (2017) Palvelutarpeen arvioinnit sosiaalisen raportoinnin tuottajina aikuissosiaalityössä. Helsingin yliopisto, Sosiaalityön käytäntötutkimus.
- Hussi, Taina (2005) Sosiaalinen raportointi tiedon rakentajana – menetelmäkuvaus ja käytännön kokemukset. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 4/2005.
- Ikonen, Riikka; Hietämäki, Johanna; Laakso, Riitta; Heino, Tarja; Seppänen, Johanna & Halme, Nina (2017) Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kansaneläkelaitos (Kela) (2022) Toimeentulotuki <https://www.kela.fi/toimeentulotuki> noudettu 3.3.2022
- Keski-Petäjä, Miina (2019) Tilastoja naisista, miehistä ja heteropareista? Miksi moninaisuus jää virallisissa tilastoissa usein piiloon. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2019/tilastoja-naisista-miehista-ja-heteropareista-miksi-moninaisuus-jaa-virallisissa-tilastoissa-usein-piiloon/> luettu 8.3.2022
- Lastensuojelulaki 417/2007. Annettu 13.4.2007.
- Lyly, Auri (2016) Sosiaalinen raportointi asiakastiedon tuottajana. Esimerkkinä aikuissosiaalityö ja lastensuojelu. Tutkimuksia ja raportteja 2/2016. Helsinki: Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveysvirasto.
- Oikeusministeriö (2021) Tutkimustietoa sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen tilanteesta Suomessa. https://yhdenvertaisuus.fi/documents/5232670/5376058/OM_policy_brief_5_web.pdf/aced140e-d940-b37b-a4ce-ad59cf92be1b/OM_policy_brief_5_web.pdf?t=1618904629224 noudettu 25.2.2022
- Paaso, Kati (2018) Merkityksellisiä polkuja. Tarinoita lastensuojelun jälkihuollon merkityksellisyydestä. Turun yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Kuntouttava sosiaalityö. Lisensisaatintutkimus.
- Pekkarinen, Elina (2018) Lastensuojelun tarve kytkeytyy kielteisiin oppimiskokemuksiin. Teoksessa Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) Opin polut ja pientareet - Nuorisobarometri 2017. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto & Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto, 179–188.
- Päihdelinkki (2022) Samanaikainen päihde- ja mielenterveyden häiriö. <https://paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/mielenterveys/samanaikainen-paihde-ja-mielenterveyden-hairio> noudettu 6.3.2022

Ristikari, Tiina; Keski-Säntti, Markus; Sutela, Elina; Haapakorva, Pasi; Kiilakoski, Tomi; Pekkarinen, Elina; Kääriälä, Antti; Aaltonen, Mikko; Huotari, Tiina; Merikukka, Marko; Salo, Jarmo; Juutinen, Aapo; Pesonen-Smith, Anna & Gissler, Mika (2018) Suomi lasten kasvu ympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL), raportti 7/2018 / Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 210.

Satka, Mirja (2013) Sosiaalityö yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen rakentajana. *Janus* 21 (2), 162–169.

Satka, Mirja; Julkunen, Ilse; Kääriäinen, Aino; Poikela, Ritva; Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (2016) Johdanto – Käytäntötutkimus tietona ja taitona. Teoksessa Satka, Mirja; Julkunen, Ilse; Kääriäinen, Aino; Poikela, Ritva; Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) Käytäntötutkimuksen taito. *Praktikforskningens konst*. Heikki Waris instituutti & Matilda Wrede instituutti, 8–30.

Saurama, Erja (2016) Sosiaalityön käytäntötutkimus ja pragmatismi. Teoksessa Satka, Mirja; Julkunen, Ilse; Kääriäinen, Aino; Poikela, Ritva; Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.) Käytäntötutkimuksen taito. *Praktikforskningens konst*. Heikki Waris instituutti & Matilda Wrede instituutti, 78–98.

SETA (2022) Sukupuolen moninaisuus. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/> noudettu 3.3.2022

SHL 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki, annettu 30.12.2014/1301.

Sisso, Mari (2014) Kuka käy sosiaalitoimistossa? Selvitys Lahden kaupungin aikuissosiaalityön asiakkaista. Helsingin yliopisto, Sosiaalityön käytäntötutkimus.

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) (2022) Rakenteellinen sosiaalityö. <https://stm.fi/rakenteellinen-sosiaalityo> noudettu 25.2.2022

TENK (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/ihmistieteiden-eettisen-ennakoarvioinnin-ohje>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022) Lastensuojelun käsikirja - Jälkihuolto. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto#tavoitetila> luettu 13.1.2022.

Tietosuojalaki 1050/2018. Annettu 5.12.2018.

Tietosuoja valtuutetun toimisto (2021) Henkilötietojen käsittelyperusteiden valinta ja lainmukaisuuden varmistaminen tieteellisessä tutkimuksessa. <https://tietosuoja.fi/henkilotietojen-kasittelyperusteiden-valinta-ja-lainmukaisuuden-varmistaminen> noudettu 28.10.2021

Tietosuoja valtuutetun toimisto (2022) Erityisten henkilötietoryhmien käsittely. <https://tietosuoja.fi/erityisten-henkilotietoryhmien-kasittely> noudettu 6.3.2022

Toivanen, Riikka (2015) Tiedonmuodostus nuorten sosiaalityön sisällöistä – ASLI-mallilla kohti rakenteellista nuorisososiaalityötä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta, Sosiaalitieteiden laitos.

LIITTEET

Kyselylomake jälkihuollon asiakkaista

- **Sukupuoli:**

- Mies
 - Nainen
 - Sukupuolivähemmistö
 - EOS
- *työntekijän tiedon mukaan*

- **Elämäntilanne (pääasiallinen):**

- Toissä
- Opiskelija
- Työtön
- Eläkkeellä
- TE-palvelun toiminta / Kelan kuntoutus / työharjoittelu tms.
- Äitiysloma/ isyysloma/ vanhempainvapaa/ hoitovapaa
- Vankilassa
- Muu (esim. sairausloma, armeija, siviilipalvelus jne.)
- EOS

- **Asumismuoto (tällä hetkellä):**

- Yksin
- Kumppanin/puolison kanssa
- Vanhempien kanssa
- Muun sukulaisen kanssa (esim. isovanhempi, sisarus, tms.)
- Kämpäkaverin kanssa
- Lastensuojelulaitoksessa/perhekodissa
- Asunnoton
- Tilapäismajoituksessa
- Pitkäaikainen palveluasuminen
- Lyhytaikainen palveluasuminen
- EOS

- **Lapset:**

- Lapsi tai lapsia, joiden kanssa asuu
- Lapsi tai lapsia, joiden kanssa ei asu
- EOS

- **Sosiaalinen verkosto:**

- Yhteydessä omiin vanhempiin
- Parisuhteessa
- Vain viranomaisverkostoa
- Elämässä ainakin yksi välittävä aikuinen
- Kavereita on
- EOS

- **Talous (viimeisen vuoden aikana):**

- Saa/saanut Kelan perustoimeentulotukea
- Saa/saanut opintotukea

- Saa/saanut jotain muuta Kelan etuutta
- Vuokravelkaa
- Luottotiedoissa merkintä maksuhäiriöstä
- Saa/saanut jälkihuollon taloudellista tukea
- EOS

- **Mielenterveys:**

- Hoitosuhde mielenterveyspalveluihin
- Mielenterveyden haasteita, mutta ei hoitosuhdetta*
- EOS

**työntekijän näkemyksen mukaan*

- **Päihteet:**

- Ollut **viimeisen vuoden** aikana päihdepalveluiden
 - Avohuollossa
 - Laitoskuntoutuksessa
 - Katkaisuhoidossa
- Päihteen käyttö on huolestuttavaa, mutta ei kontaktia päihdehuoltoon*
- EOS

**työntekijän näkemyksen mukaan*

- **Diagnoosit**

- Kehitysvammadiagnoosi
- Autismikirjo/neuropsykiatrinen diagnoosi
- Neuropsykiatrisia haasteita, mutta ei diagnoosia*
- EOS

**työntekijän näkemyksen mukaan*

- **Muut palvelut:**

- Palveluna pelkkä sosiaalityö
- Sosiaalihojaus (oma tai ostettu)
- Vapaaehtoinen tukihenkilö
- Perhesosiaalityö
- Lapsella/lapsilla lastensuojelun asiakkuus
- EOS

Lomakkeeseen täytetään omien asiakkaiden kohdalta määriä, eli jokainen työntekijä käy läpi asiakaslistansa ja merkitsee kuhunkin kyselylomakkeen kohtaan lukumäärän sen mukaan, kuinka moneen asiakkaaseen kukin kohta sopii. Joissain kohdissa valitaan vain yksi valinta (esim. “Pääasiallinen elämäntilanne tällä hetkellä”) ja joissain kohdissa asiakkaalle voi valita useamman kohdan (esim. “Käynnissä olevat palvelut”).

Vastaukset ilmoitetaan numeerisesti, eli jos esimerkiksi omalla asiakaslistalla 50 asiakasta saa perustoimeentulotukea, tällöin kyseiseen kohtaan merkitään vastaukseksi 50. Mikäli jokin kohta on sellainen, ettei se koske yhtäkään omaa asiakasta, merkitään määräksi 0.

Kussakin kohdassa on myös vaihtoehto EOS eli “en osaa sanoa”. Tämä vaihtoehto tulisi valita vain silloin, jos työntekijällä ei ole asiakkaasta kyseisen kohdan osalta minkäänlaista tietoa.

Alta löytyy vielä joitain tarkennuksia jokaiseen kohtaan.

Sukupuoli

Sukupuolivähemmistö-kohta valitaan, kun asiakkaan oman kertoman mukaan asiakas kuuluu johonkin sukupuolivähemmistöön. EOS valitaan, jos et pysty asettamaan asiakasta mihinkään mainituista ryhmistä.

Elämäntilanne

Valitse vain yksi pääasiallinen elämäntilanne kunkin asiakkaan kohdalta tällä hetkellä.

Asumismuoto

Valitse kunkin asiakkaan kohdalta asumismuoto joka pätee tällä hetkellä.

Lapset

Merkitse määrät niiden asiakkaiden osalta, joilla on lapsia.

“Lapsi/lapsia joiden kanssa ei asu”-kohdalla tarkoitetaan sitä, jos asiakkaan lapsi asuu esimerkiksi sijoitettuna kodin ulkopuolella, toisen vanhemman, sukulaisen tms sellaisen luona. “Lapsi/lapsia joiden kanssa asuu” -kohta valitaan sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi tai lapset asuvat asiakkaan kanssa täyspäiväisesti tai suuren osan ajasta (esim. vuoroviikkojärjestelyt).

Myös molemmat kohdat voi valita, jos asiakasperheessä on lapsia joista osa asuu kotona ja osa kodin ulkopuolella.

EOS valitaan silloin, jos sinulla ei ole tiedossa, onko asiakkaalla lapsia tai jos lapsen/lasten asuinpaikka ei ole työntekijän tiedossa.

Sosiaalinen verkosto

Valitse kunkin asiakkaan kohdalla kaikki ne kohdat, jotka oman tietosi mukaan pätevät tällä hetkellä.

“Vain viranomaisverkostoa”-kohta valitaan, jos asiakkaalla ei oman tietosi mukaan ole elämässä sellaisia henkilöitä joiden kanssa asiakas olisi säännöllisesti tekemisissä, kuten sukulaisia tai ystäviä.

EOS valitaan, mikäli sinulla ei ole tietoa asiakkaan tilanteesta millään mainituista kohdista.

Talous

Valitse kunkin asiakkaan kohdalla kaikki ne kohdat, jotka oman tietosi mukaan pätevät asiakkaan kohdalla viimeisen vuoden ajalta.

Jälkihuollon taloudellisella tuella tarkoitetaan täydentävää/ehkäisevää toimeentulotukea sekä itsenäistymisvaroja.

EOS valitaan, mikäli sinulla ei ole tietoa asiakkaan tilanteesta millään mainituista kohdista.

Mielenterveys

“Hoitosuhde mielenterveyspalveluihin”-kohta valitaan, jos asiakkaalla on mikä tahansa kontakti tai asiakkuus palvelussa, jossa asiakas saa tukea mielenterveysasioissa. “Mielenterveyden haasteita, mutta ei hoitosuhdetta”-kohta valitaan jos asiakkaalla on oman näkemyksesi mukaan sellaisia mielenterveyden haasteita, että asiakas hyötyisi hoidosta mielenterveyspalveluissa, mutta asiakkaalla ei jostain syystä ole kontaktia.

EOS valitaan, mikäli sinulla ei ole tietoa asiakkaan mielenterveyden tilanteesta.

Päihteet

Valitse kunkin asiakkaan kohdalla ne palvelut, joissa asiakas on ollut viimeisen vuoden aikana. “Päihteidenkäyttö on huolestuttavaa”-kohta valitaan, jos asiakkaalla on oman näkemyksesi mukaan suuria tai huomattavia haasteita liittyen päihteidenkäyttöön, mutta asiakkaalla ei ole mitään kontaktia tai asiakkuutta päihdepalveluissa, esimerkiksi jos asiakas ei ole valmis ottamaan apua vastaan.

EOS valitaan, mikäli sinulla ei ole tietoa asiakkaan päihteidenkäytöstä.

Diagnoosit

“Kehitysvammadiagnoosi” ja/tai “autismikirjon diagnoosi” valitaan silloin, kun asiakas on saanut kyseisen diagnoosin terveydenhuollossa. Neuropsykiatrisia haasteita valitaan, kun asiakkaalla on pelkästään oman näkemyksesi mukaan sellaisia ilmeisiä neuropsykiatrisia piirteitä jotka vaikuttavat esimerkiksi asiakkaan elämänhallintaan tai joihinkin elämän osa-alueisiin kielteisesti, mutta asiakkaalla ei ole varsinaista diagnoosia terveydenhuollosta tai tutkimukset ovat kesken.

EOS valitaan, mikäli sinulla ei ole tietoa asiakkaan mahdollisista diagnooseista.

Muut palvelut

Valitse palvelu/palvelut jotka asiakkaalla on käynnissä tällä hetkellä.

EOS valitaan, mikäli sinulla ei ole tietoa asiakkaan tilanteesta minkään mainitun palvelun kohdalla.